

PRZEDMOWA (159) sb f

Wszystkie samogłoski jasne (w tym w a w żp 2 r. błędne znakowanie).

sg N przedmowa (81). ◇ G przedmowy (11). ◇ D przedmowie (1). ◇ A przedmowę (13). ◇ I przedmową (6). ◇ L przedmowie (41). ◇ pl N przedmowy (2). ◇ D przedmowám (1). ◇ A przedmowy (1). ◇ L przedmowach (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów; poza tym z KuczbKat z wyd. 1789 r. zam.: przemowa) – XVII w.

1. Część poprzedzająca jakiś tekst; praefatio Modrz, Mącz, Calep; prologus Mącz, Calep; prooemium Mącz, Modrz; exordium Mącz; prologium Mącz (156) : Prooemium, Latine praefatio sive Exordium, Początek/ Przedmowá. Mącz 325d; Calep 832b.

Zwrot: »przedmowę czynić« = praefari, praeloqui, prooemiari Calep (3): Praeloquor – Przedmowę czynię. Calep 835a, 832b, [860]a.

a. Początkowa część tekstu pisanego (142) : Ale czemu tę przedmowę czyniem? iuż oznaymięwam/ ktorzy dobrze o P.B. wierzyće/ á do radości was ználezienia ciał świętych wzywác chcemy. SkarŻyw 565.

przedmowa do kogo (1): Przedmowá do Theophilá. [Cf PONieważ wiele ich o to fię kuśilo/ żeby porządńá ípifáli hiŧtoriá o tych ípráwách/ ktore fię w nas wypełniły [...]. Zdáło fię y mnie/ [...] cny Theophile/ to wŧzytko wypifác Luc 1/1-4] WujNT Luc 1 arg.

α. Wstęp wydzielony formalnie poza właściwy utwór lub jego część, czasem innego autora (140) : Ale iż ŧlowy ŧzerŧzemi tych dwu czáŧtek nie wypráwuie my/ tá ieŧt przyczyná tego/ że nie rzkáć áby fię to ták w krotkieu rzeczy á przedmowie zámknąc mogło/ lecz gdyby nam tho dłuŧzemi ŧlowy wypráwować przyŧzło/ ofobne kŧięgi otymbychmy píŧać mogli BibRadz *4; Praefatio, Przedmowá/ To yeŧt pirwŧza rzecz przed yákiemi xięgámi. Mącz 119a, 325a [2 r.]; OrzQuin A3v; PRAEFATIO. To fie wykłáda Przedmowá/ tho ieŧth/ krotkie połoŧenie ípraw wŧzytkich co fie tu toczá w kŧięgach tego to ziówienia láná ŧwiętego. RejAp AA7; BiaŧKat a2; GrzegŚm A2v; O Márkionie wieleby píŧác/ iáko wiele pofálŧzował/ ále miárá przedmowy niedopuŧzcza. BudNT przedm c, przedm a6, d2v; Ale dawŧzy pokoy przedmowie/ iuż o fáme y rzeczy mowić nácznemy. ModrzBaz 2v; Przedmowá tá zámýka w łobie wŧkarŧanie ná ŧtan Rzeczypoŧpolitey náŧzey. ModrzBaz 101v; SkarŻyw A2; Gdyŧ to z inŧzymi ŧtárŧzymi ŧwoimi ŧam [ksiądz Powodowski] (w przedmowie b.) w yznawa/ iŧ krztu dziećinnego w píŧmie ŧwiętym wyráŧzonego nie máŧz CzechEp 57; Aby kto nieopátrny czytáiac I.M. wywody w błáđ fię zówieŧć nie dopuŧzczał: mni máiac/ żeby to iuż ták być miáło iáko I.M. píŧze w Przedmowie fol.3. CzechEp 323, [*6] [2 r.], 52, 55, 57, 67 (17); ia tylko niektore rzeczy/ z líftu/ do Ie⁸⁰ Krolewŧkieu Moŧci píŧáne⁸⁰/ tákŧe z Przedmowy/ przedŧię wŧziáwŧzy rozbierác bęđę NiemObr 6; Calep 858a; O tey [chrzeŧcijańskie y ŧprawiedliwoŧci] fię w przedmowie nieco powiedŧiało. LatHar +++v; Xiąŧek tych wydánia przyczyny. w przedmowie. LatHar Aaa8, [+11], Aaa7 [2 r.]; Wíđę iŧ fáma rzecz tego potrzebuie lákáwy á miły Czytelniku/ áby mci dał ípráwę w tey przedmowie/ nawięce y o dwu rzeczách. WujNT przedm 1, przedm 1 marg, 27, 30, s. 837, Xxxxx3v, Yyyyy3, Ddddd2; Niechżeć bęđę Pánie náŧz wdŧięczna tá przedmowá RybWit A3; [ŚmigłLup A2v].

przedmowa czego [= *poprzedzająca jaki tekst*] (3): Druga [*przyczyna napisania przypisków*] iżeśmy te⁸⁰ z wielkiej łalki Bożey doźli/ że niektore mieyćca wtychto nowe⁸⁰ przymierza księgach/ od Heretykow łą pofałżowane/ (iákom o tem wprzedmowie tych ksiąg łzeroko dał znać.) *BudNT* Ff6; Budny łzkáluie pińmo Nowego tełtámentu. W przedmowie łwego Nowe⁸⁰ tełtámentu. *WujNT przedm 4 marg, przedm 10 marg.*

przedmowa do kogo (6): Ták oni [*tłumacze brzescy*] w Przedmowie do czytelniká pińżá. *BudBib* b3; A w przedmowie zász do I.K.M. [*ksiądz Powodowski*] fundámentem przednieyřzym Troycę przenařwiętszáz/ z perłon iey nierozdźielnym Bołtwem łtanowi *CzechEp* 224, 54, 107, 226; *WujNT przedm 10 marg.*

przedmowa czyja [*w tym: pron poss (13), G sb i pron (2)*] (15): Pátrż czytelniku że łię tu [...] iáwnie znaćzy. Iż nie z Ebreyřkiego/ ale z Láćinřkiego przekłádu nie iedno Krakowłki (ktory łię wźdy kte^{mv} wprzedmowie łwey przyznawa) ale y Brzełcy tłumáćze/ przekłádali. *BudBib* b2v; *BudNT przedm a5v*; A mowię to z łłow Grzegorzá Náziáńńkiego ktorych *X(iądz) K(anonik)* ná początku przedmowy łwey d iij. vżywa *CzechEp* 91; Ale od tey Przedmowy *X(iędza) K(anonika)* z łtrony obmowy iego przyřtápiemy iuż ku rzeczy ktorá tego dowieřć chce/ iż nie Papieź ieřł Antychriřtem/ ále iáko tázme mowi/ Herefiárchowie etc. *CzechEp* 326; A tego nigdy nie mowimy co mowi y pińże *X(iądz) K(anonik)* w teyże łwey Przedmowie niżej h.ij. vpomináiąc Ewánieliká/ ktory náłágl Trideitow tymi łłowy. *CzechEp* 342, 12, 63, 71, 220, 226 (11); *CzechEp* *POrz* **v; Iáko o tym [*pijaństwie wśród szlachty*] y Marćin Bielłki w przedmowie łwey/ ktorá vczynił ná Kronikę Polłką/ włpomina/ gdy pińże temi łłowy: [...] *WerGořć* 232.

W charakterystycznych połączeniach: napisana przedmowa; przedmowa ksiąg, Nowego Testamentu (2); *przedmowa do czytelnika* (2); *przedmowy summa; przedmowa zamyka w sobie; przedmowę czytać, kończyć, mowić, poczynąć, zamknąć; w przedmowie mowić* (2), *namienić, (na)piścić (napisane)* (9), *powiedzieć* (3), *wspominać, wyznawać* (2), *zadawać [co]* (2), *zamknąć.*

αα. *W tytule* (71) : *FalZioł* [*7]; Trzecia część o poznawaniu obyczaiow człowieczych według łpofobu iego ciála. *Przedmowa. GlabGad* L7v, A4v źp; *KrowObr* Cv źp; *BibRadz* *4 źp; *OrzRozm* A2; (*nagł*) *Przedmowá.* (–) Pánowie/ á Bráćia mnie miłóřciwie łáłkáwi: TRudno milczęc gdy boli/ trudno niewołáć w złey tóni *OrzQuin* A3v, A4 źp; *RejAp* AA7v źp; *KuczbKat* 1; *ModrzBaz* 1, 1v źp, 101v; (*nagł*) *Przedmowá.* (–) SŁyřázález o iednořci Kořćiołá Bożego/ wierny y Bogu miły czytelniku/ iáka y iáko potrzebna ieřł *SkarJedn* 153, 331; *SkarŻyw* 257; *NiemObr* 6 źp; *WerGořć* 204 źp; *WerKaz* 276 źp; *GostGospSieb* +2v źp; *GórnTroas* 4 źp; *KochCzJan* A2v źp; *GrabowSet* A2v źp; *SiebRozmyśl* [A2]v źp; *GostCast* 4 źp; (*nagł*) *Przedmowá.* (–) Co zá nowe wefele [*tj. narodziny syna Zofii Chodkiewiczowej, Hieronima*]/ co za Triumf nowy? Ktory teraz wřzech niemal zabáwia rozmowy. W twoim domu ziáwił łię Páni Miłóřciwa *SkorWinsz* ktv.

przedmowa czego [= *poprzedzająca jaki tekst*] (1): *Przedmowá Paćierzá. KuczbKat* 376 źp.

przedmowa do kogo (26): *Przedmowa do wřzytkich Młodzieńczow Polskich/ Zwłázczá rodziczow Krakowskich. KłosAlg* Av; *KrowObr* Cv; *Przedmowá/ do I.M. Páná Iordaná Spytłká. OrzRozm* A2v źp; *GrzegRóżn* A2, A2v źp; *Przedmowá do Czytelniká. SienLek* a4; *LeovPrzep* av; *Przedmowá/ do I.M.P.Stán.Miłóřz. GrzepGeom* A3v źp, B4; *BiałKat* c3v źp; *Przedmowá do Iego Krol. Mił. WujJud*

a2v źp; *BudBib* bv źp; *HistHel* [A2]; *KarnNap kt v*, A2v źp; *Oczko* A2v źp; *SkarŻyw* A3, A3v źp; *GrochKal* 2; *LatHar* +2v źp; *WujNT przedm* 2 źp; *SarnStat* *3v źp; *SkarKaz* 2v źp; PRZEDMOVVA Do Iáfnie Wielmożnego Páná/ Páná Ianá Zamoyłkiego z Zamośćia *CzahTr* A2; Do Naiásnieyźszego trzećiego ZYGMVNTA Krolá Polłkiego. Vboga Przedmowá. *CzahTr* F4v; Przedmowa do Stániłławá Lichánłkiego. *KlonWor ded* **2v źp.

przedmowa ku komu (12): Przedmowa na żywot pana Iezułow ku oświéżoné pannié pannié Elzbiécie/ dobré pamięci/ krolewnie Polłkié ij kłiężnie Legnitzkié. *OpecŻywPrzedm* C3; (*nagł*) Przedmowa rołkołzná ku Fortunie ij Niełłćżęściu ludłkiemu. (-) O milá fortune [...] *ForCnR* E3v; *RejKup* B; Ku Křeściánłkiemu człowieku Przedmowá krotka. *LubPs* A4 źp, A3; Przedmowá ku themu co ma czyść/ á co ma rozumieć o tych kłiąłzkach *RejWiz* A4v; *BibRadz* *3v; Przed: ku Czytelnikówi *SienLek* a4v źp; *SienLekAndr* a2v źp; *RejPos* 156; *BudNT przedm* b; Ku Monárłze niezwyćiężonemu RVDOLPHOWI II. Cełárzewi práwemu RZYMSKIEMV Vboga Przedmowá. *CzahTr* F.

przedmowa na co (5): Przedmowa. na żywot pana Iezułow. *OpecŻywPrzedm* C3v źp, C3; Przedmowá Ná Kátechizm. *KuczłKat* 6 źp; Ku włzem wiernym tych kłiążek czytelnikom/ przedmowá Sim. Budnego na nowy Nowego tełtámentu przekłád. *BudNT przedm* b, c2v źp.

przedmowa o czym (2): O Pożytku Piłmá łwiéżtego/ y o włzytkiey łpráwie przekłádania tych Kłiął/ ku Křeściánłkiemu Czythelnikowi Przedmowá. *BibRadz* *3v; *SkarŻyw* A3v źp.

przedmowa czyja [zawsze: *G sb*; w tym: *autora* (5), *postaci literackiej* (1)] (6): Do włzelkiego brátá křeścijánłskiego Przedmowá. Marćiná Krowickiego. *KrowObr* Cv; Przedmowá Przekłádáczá do Czytelniká. *LeovPrzep* av; *BudNT przedm* b; Przedmowá Iego M. Kłiężdá Biłkupá/ do włzyłtkich Plebanow y Káplánow Kuiáwłkiego y Pomorłkiego Biłkupłtwá. *KarnNap ktv*; Przedmowá. Macieią Striykowłkiego *StryłKron* A6 źp; Przedmowá dwu Báránow o iedney głowie. *BielRozm* 2.

W charakterystycznych połączeniach: prosta przedmowa, rozkoszna, uboga (2); *przedmowa pacierza; przedmowa do (chrześcijańskiego) czytelnika* (11), *do wszelkiego brata krześcijańskiego; ku (krześcijańskiemu) czytelnikowi przedmowa* (3), *ku krześcijańskiemu człowieku* (3), *ku monarsze; przedmowa na Nowy Testament (Nowego Testamentu przekład)* (2); *przedmowa przekładacza*.

Wyrażenie: »krotka (a. krociuchna), maluczka przedmowa« [szyk 4:2] (5:1): Ku dobrim nałladowczam Spraw pańłkich krotka przedmoua *RejKup* B; *LubPs* A3, A4 źp; *RejWiz* A5 źp; Do łáskáwego á w prołthócie Křeściánłkiey łię kochaiącego czytelniká/ prołta á krociuchna przedmowá. *GrzegRóżn* A2; Ku káżdemu Křeściánłłkyemu człowieku máłuczka przedmowá. *RejPos* 156.

b. *Wstępna część tekstu mówionego: rozpoczęcie mówienia, powiedzenie czegoś na początku* (9) : *Sermo abruptus seu abrupta oratio*, Rołtrzelána mowá która nie wywieżyłta [!] álbo nie wieźbita [!] yełt/ gdzie łie yedná łententiá nie dźierzy drugiey/ álbo gdy żadney przedmowy niemałł/ ále prołto o rzeczy łie poczina mówić kłóm rozmyślenia którego. *Mącz* 360d, 360d; A poniewáż tákowe przedmowy nic łą krzeży: bo bywáią czynione ábo dla ziednánia łálki v łędźiego [...] / álbo dla zátłumienia rzeczy łtrony przeciwney/ ábo iednáł dla przewłoki y rozerwánia łádu: Przeto máią być zniłłczżone y od łpráwiedliwego łádu wyrzucone *ModrzBaz* 94, 60v.

Zwrot: »przedmowę czynić« = *zaczáć mówić; proloqui, prooemiari* *Mącz* [szyk zmienny] (2): *Proloquor*, Czinię przedmowę/ Poczinał mówić. *Mącz* 197d, 325d.

a. *Wstępna część przemówienia (3)* : Tráfnie bárzo *Martialis* szydźi z tych/ ktorzi się w długich przedmowách/ do rzeczy nic nienależących / kocháią/ temi wirzámí: [...] *ModrzBaz* 94v.

Zwrot: »przedmowę (u)czynić« [*szyk zmienny*] (2): Iełliby kto rozumiał/ żeby ten obywatel Páństwą Weneckiego ktory ma być obran [*książęciem*]/ niebył godny ná to/ áby ták wielki vrząd ná łobie nośił [...] powłtanie: á pirwey wczćiwie przedmowę wczyniwłszy/ łzczerze powie/ co o onem człówieku rozumie *ModrzBaz* 46, 94; [Pierwey niżli co pocznę mowić/ braćia á panowie moi łádkáwi [...] / mułzę przedmowę nieiáką wczynić *BazHist* 387].

2. *Prefacja, hymn kościelny śpiewany podczas mszy św. po ofiarowaniu (1)* :

Szereg: »prefacje to jest przedmowy« (1): Ale ktołzkol(wi)ek ty Prefa(c)ye przydał/ okázuię się to/ iż nie tákowe (Prefa)cye/ tho ięst przedmowy / bywály pierwey do ludu/ i(ak)ie są dzifiefłzych (...). Ale łtánawłszy Biskup álbo (...)akon/ ták mowi (do lu)du obroćiwłszy się otzymá: Pan śwámi. A lud m(u) odpowiedáł/ y z duchem thwoim: Podnieśćie łercá wzgorę *KrowObr* 196.

3. *Mówienie (2)* : Ale áby się iuż czás długą przedmową nie trawił/ powiemći wmyłł łercá moiego. Rádbym dźiś z tobą o włpráwiedliwieniu nászym nákrótce rozmawiał *CzechRozm* 205v.

a. *Przemówienie (1)* :

Zwrot: »[do kogo] przedmowę uczynić« (1): To wyrzekłzy [*Brutus*]/ á łtraż przydawłzy młodzięncóm/ thymi łłowy do Półpółstwą przedmowę wczynił. *Phil* E2.

Synonimy: **1.** *prefacja, proemijum, prolog, przemowa, wstęp*; **a.** *przedpisanie*; **2.** *prefacja*; **3.** *mówienie*; **a.** *przemówienie*.